

KÜRESEL SİVİL TOPLUMA KAVRAMSAL BİR BAKIŞ

Yrd. Doç. Dr. Seyfettin ASLAN
Dicle Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Kamu Yönetimi Bölümü
seaslan@dicle.edu.tr

Mehmet ALKIŞ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Bölümü
Kamu Yönetimi ABD
mmehmet.alkis@gmail.com

ÖZET

Küreselleşme malların, hizmetlerin, paranın, teknolojinin, düşüncelerin, bilginin ve kültürün hızlı ve sürekli bir biçimde sınır ötesine akışı olarak ifade edilmektedir. Sivil toplum, devletin dışında, gönüllü oluşumlar aracılığıyla politikaların, normların, sosyal yapıların ve kolektif çabaların etkilenmesi ve şekillendirilmesi faaliyetidir. Küresel sivil toplum ise, küresel yönelimli olmak şartıyla gerek ulusal gerekse uluslar üstü düzeyde etkinlik gösteren, gönüllü, kar amacı gütmeyen, bireysel veya kolektif yurttaş girişimlerinin düşünce ve eylem alanıdır.

Küresel sivil toplum türlerini, küreselleşme yanlıları, küreselleşme karşıtları, reformcular ve alternatif-küresel aktivistler olmak üzere dört grupta toplamak mümkündür. Küresel STK (Sivil Toplum Kuruluşu)'lar, sosyal refah programlarına katkı sağlamaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Sivil Toplum, Küresel Sivil Toplum.

A CONCEPTUAL VIEW TO GLOBAL CIVIL SOCIETY

ABSTRACT

Globalisation connates the sustained and rapid flow of goods, services, technologies, thoughts, information and culture within transborder characteristics. Civil society refers to activities which influence and shape policies, norms, structures and collective efforts by non-governmental and voluntary formations. Global civil society – with global motives- denotes an area in which ideas and actions of individuals and collective initiatives of citizens with voluntary and non-profit orientations.

It is possible to divide global civil society actors into four groups as proponents of globalisation, anti-globalisation movements, reformists and alternative-global activists. Global non-governmental organisations contribute to social welfare programmes.

Keywords: Globalisation, Civil Society, Global Civil Society.

1. Giriş

Küreselleşme, üzerinde uzlaşmanın olmadığı kompleks bir kavramdır. Malların, hizmetlerin, paranın, teknolojinin, düşüncelerin, bilginin ve kültürün hızlı ve sürekli bir biçimde sınır ötesine akışı (Arslanel & Hamdemir, 2007:14) olarak ifade edilen küreselleşme bazen ülkelerin karşılıklı bağımlılığı olarak, bazen de ekonomilerin liberalleşmesi olarak da tanımlanmaktadır. Öte yandan küreselleşmeyi “Batılılaşma” ve “Amerikanlaşma” olarak gören gelenekselci bir kesimin varlığı da söz konusudur.

Toplumsal bölgeleri ve sınırları aşan ekonomik ve sosyal ilişkilerin tümü olarak da tanımlanan küreselleşmede, “sınır aşan” ifadesi, Adidas, Al Jazeera’nin haberleri ve Mastercard kredi kartları örneklerinde görüldüğü gibi anlık hareketleri ifade etmektedir. Aslında “küreselleşmiş” dünyadan çok “küreselleşen” bir dünyadan bahsetmek yerinde olacaktır.

Scholte’a göre, “Küresel alanda mekân kavramı sınırlar açısından tam olarak sabitlenmemiştir, karasal uzaklıklar ciddi olarak zaman ve sınırlar açısından kesin engellerle belirlenemez” (2000:174). Bu söylem, sınırların birçok durumda önemini koruduğunu ve aslında sınırların önemsizleşmesinin göreceli olduğunu da göstermektedir.

Küreselleşen dünya, herkese ve her ülkeye avantajlar yanında dezavantajlar da getirmekte ve bu da yeni sorunlara yol açmaktadır. Küresel boyutta faaliyet gösteren aktörlerin politikaları, uygulamaları ve tutumları insanlar arasında tepkiye, değişime ve alternatifler aramaya neden olmaktadır. Bu alanda ortaya çıkan destek ve muhalefet genelde “küresel sivil toplum” olarak adlandırılmaktadır. Küresel sivil toplumda yer alanlar kendilerini küreselleşmeci, küreselleşme karşıtı ve reformist olarak nitelendirmektedirler.

Bu çalışmada küresel sivil toplum içinde var olan farklı oluşumlar irdelendikten sonra gelişmiş ülkelerin ulus devletlerin bazı yetkilerini çıkarları için küresel sivil topluma devretme ve bu oluşumları istedikleri şekilde yönlendirme eğilimlerine yapılan eleştiriler dile getirilmektedir.

Bu çalışmada teorik analiz yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca kitap ve makalelerden oluşan ikincil kaynakların kullanıldığı bu çalışmada kavramsal olarak sivil toplum, küresel sivil toplum, türleri ve işlevleri ele alınacaktır.

Alternatif-reformcu küresel sivil toplum kuruluşlarının talepleri bu çalışmada kendine genişçe yer bulacaktır. Bunlara ek olarak küresel sivil toplumun eksikleri ve yöneltilecek eleştirilere yer verilecektir.

2. Sivil Toplum

Küresel sivil toplum kavramını anlamak için öncelikle sivil toplum kavramını irdelemek gerekir. Hegel, Marx ve Gramsci gibi birçok düşünür sivil toplum hakkında düşüncelerini dile getirmişlerdir. Hegel sivil toplumu devletten ayrı fakat devletin kontrolünde düşünürken Marks sivil toplumu burjuva toplumuyla eşdeğer görmüştür. Gramsci ise sivil topluma hegemonyanın oluşturulması açısından önemli bir araç olarak bakmaktadır.

Sivil toplum, siyasal talepler ve devletin frenlenmesi amacıyla, gönüllü oluşumlar aracılığıyla politikaların, normların, sosyal yapıların ve kolektif çabaların etkilenmesi ve şekillendirilmesi için yapılan faaliyetler (Chandhoke, 2011) olarak tanımlanmakta (ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan, 2002; Aslan, 2010) ve bireylerin ekonomik ve siyasi otoritelerle müzakere yaptığı, tartıştığı, uzlaştığı veya mücadele ettiği bir süreç (Kaldor, 585:2003) olarak görülmektedir.

Öte yandan sivil toplum, “birey özgürlüklerinin ve temel haklarının korunduğu gönüllülük temelinde örgütlenmenin asıl olduğu, toplumun devletin önüne geçerek devlet politikalarını denetleyip yönlendirebildiği yurttaşlık bilincine dayanan bir gelişmişlik düzeyi”ni de ifade etmektedir (Yıldırım, 2003:226). Ayrıca tüm modern devlet türlerinde ortaya çıkan ve nötr olan sivil toplumun var olduğu toplumun ve rejimin yapısına göre biçimlendiği söylenebilir.

Batı’da devletin resmi örgütlenmesinin dışında, vatandaşlık bilinci ile geliştirilen gönüllü yapılar veya insanların çıkarlarını devlet dışında elde etmek üzere kurulan meşru örgütlenmeler” olarak anlaşılan (Ateş&Nohutçu, 2008:248) sivil toplum, örgütlerden, bireylerden ve sosyal hareketlerden oluşmaktadır.

Scholte’a göre, “Sivil toplum, akademik kurumlar, iş adamları birlikleri, toplum tabanlı organizasyonlar, sendikalar, kalkınma-işbirliği grupları, çevresel kampanyalar, etnik lobiler, çiftçi grupları, insan hakları aktivistleri, dini vakıflar, kadın hakları savunucuları gibi büyük bir çeşitliliği içermektedir” (2000:175).

Sivil toplumu devletten ayrı düşünen Thomas Paine’e göre, sivil toplum ile devlet köken itibarıyla da farklıdır. O’na göre, toplum isteklerimizin, hükümet (devlet olarak da okunabilir) ise kötülüklerimizin ürünüdür. Toplum, duygularımızı birleştirerek pozitif anlamda, hükümet ise kötülüklerimizi sınırlayarak negatif anlamda mutluluğumuzu artırmaktadır. Bu anlamda, biri ilişki kurmayı desteklerken, diğeri ayrımlar yaratmaktadır. Birincisi patron iken ikincisi ise bir cezalandırıcıdır (Paine’den aktaran Tamer, 2010:96).

Sivil toplum, devletin müdahale alanlarının dışında kalan ekonomik ve sosyal alanı tanımlamak için gereksinim duyulmuş bir kavramdır. Bu alan, kendi kendini düzenleyen, kendi ilke ve kurallarına göre işleyen özerk bir alandır. Kavram, daha ötede birey-devlet ilişkilerinde hangisinin önde olduğuyla ilgilenmekte, “en geniş anlamıyla da, toplumun devlet kurumları dışında kendi kendini yönlendirmesini içermekte ve demokratik bir anlam taşımaktadır” (Biber, 2009:33).

Sivil toplum yasal olarak onaylanmış gruplar, resmi niteliği olmayan oluşumlar ve ağlar, merkezi ve adem-i merkeziyetçi hareketler bağlamında çeşitlilik göstermektedir. Sivil toplum örgütleri kapasitelerine göre geniş ya da sınırlı kaynaklara sahiptir. Sivil toplum oluşumları seslerini duyurabilmek için lobicilik, kampanya, miting ve yayıncılık gibi birçok yöntemi kullanmaktadır.

Scholte, sivil toplum örgütlerini üç grupta incelemektedir. İlk grup, iş örgütleri, düşünce kuruluşları ve vakıflar gibi konformistlerden oluşur ve bunlar mevcut normlarla çatışmadan çalışmalarını yürütürler. İkinci grupta, yanlışları ve eksikleri düzeltmeye çalışan Reformcular (sosyal demokrat gruplar, sendikalar) vardır. Son

olarak sosyal düzeni ve sistemi dönüştürmeyi hedefleyen radikaller (çevreciler, feministler vb.) vardır (2000:176).

Sivil toplum kuruluşlarının özelliklerini aşağıdaki gibi maddeler halinde sıralanabilir: 1. Sivil toplum kuruluşları devlet aygıtının bir parçası değildirler. 2. Kar amacı gütmeyenler. 3. Formel ya da informal olarak örgütlenebilirler. 4. Kendilerini yalnızca bir amaçla ya da bir sorunla sınırlarlar. 5. Siyasal partilerin aksine, sorunlar karşısında daha radikal, açık, net ve cesur tavır takınırlar. 6. Sivil toplum kuruluşları devletin ortadan kalkmasını değil, müdahale alanlarının sınırlanmasını savunurlar. 7. Faaliyetlerin icrasında ve katılımında “Diğergâmlık ve gönüllülük” esası hakimdir.

3. Küresel Sivil Toplum

Küresel sivil toplum, küresel yönelimli olmak şartıyla gerek ulusal gerekse uluslar üstü düzeyde etkinlik gösteren, gönüllü, kar amacı gütmeyen, bireysel veya kolektif yurttaş girişimlerinin düşünce ve eylem alanına (Tosun, 2003:60) denk düşmektedir.

Küresel sivil toplum, yerel aktörlerin sınırları aşarak oluşturdukları bilgi ve eylem ağlarının inşası olarak tanımlanmakta ve küresel sivil toplumun ortaya çıkmasında uluslararası ağların (network) belirleyici olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu gelişmenin, liberalizm’in küresel bir boyut kazanmasıyla da yakından ilgili olduğu (Yıldız, 2007:272) ileri sürülmektedir.

Öte yandan küresel sivil toplum bir yandan ekoloji, insan hakları, barış, politik baskı oluşturma, kalkınma ve eğitim gibi ‘toplumsal yönelimli’ taban örgütlenmelerine karşılık gelirken, diğer yandan, oldukça bürokratik, piyasa yönelimli bir örgütlenmeye de karşılık gelmektedir (Yıldız, 2007:269).

Sınır aşan dayanışma bazlı çeşitli topluluklara ve ağlara uzanan oldukça geniş bir aktörler yelpazesini ifade eden küresel sivil toplum, uluslararası sivil toplum kuruluşları, bireyler, kitle örgütleri ve gevşek koalisyon ve ağlarından oluşmaktadır. Küresel sivil toplumda sadece -Greenpeace ve Dünya Ekonomik Forumu gibi-hiyerarşik gruplar yer almaz. Aynı zamanda adem-i merkezîyetçi, gevşek bağlantılı (Uluslararası Af Örgütü gibi) gruplar da yer almaktadır (Scholte, 2000:185). Kolektif kimlikler ve aidiyetler sınırları aşarak dünya çapında dayanışma sergilemektedir.

Bu anlamda Chandhoke, “Eğer dünya çapındaki insanların birleştiği ve ortak kaygılar için uluslararası sivil toplum kuruluşları oluşturulduğu fikri geçerli olmasaydı hiçbir grup ve hükümet, bu problemleri soyutlayarak ve birbirinden ayırarak çözemezdi. Bu problemler; ortak mücadele, ortak stratejiler ve enerjilerin bir araya getirilmesiyle ortadan kaldırılabılır” (2005:356) demektedir.

Nitekim Tosun da, küresel sivil toplumun, dinamizm, kapsayıcılık ve farkındalık olmak üzere üç önemli özelliği olduğunu söylemektedir. Onun dinamizmi, informal ve esnek yapısından kaynaklanmaktadır. Kapsayıcılığı, farklılığın getirdiği avantajı elinde tutan ve bunun farkında olan bir yapıya sahip olmasına dayandırılır. Farkındalıktan kastedilen ise küresel sivil toplumu biçimlendiren bağların spontane ortaya çıkmadığı, arka planında zihni ve akli önermeleri içeren bir bilince sahip olduğudur (Tosun, 2003:69-70).

Küresel sivil toplum olgusunun yeni olmadığını, Sosyalist Enternasyonal ve Kızılhaç örnekleriyle göstermek mümkündür. Küresel sivil toplumun sınır aşan özelliği 1960'lerden sonra küreselleşme etkisiyle başlamıştır. 1990'lara kadar küresel sivil toplum örgütlerinin sayısında büyük bir artış görülmüştür. 11 Eylül saldırıları ve Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesi küresel ölçekte savaş karşıtı hareketleri doğurmuştur. Nitekim Kaldor da, küresel sivil toplum kavramının son on yılda gerçek anlamıyla kullanılmaya başladığını (2003:584) ifade etmektedir.

Anheier ve arkadaşlarına göre, “Küresel sivil toplum grupları küreselleşmeye karşı pozisyonları ile en doğru şekilde sınıflandırılabilir” (2001:7). İlk grupta yer alanlar yani küreselleşme yanlıları mevcut durumu benimseyenlerdir. Küreselleşme yanlısı grupların üyeleri genellikle hükümetlere ve iş çevrelerine yakın üyelerden oluşmaktadır. İkinci grupta, ulus-devletlerin yeniden önem kazanması gerektiğini söyleyen küreselleşme karşıtları yer almaktadır. Küreselleşme karşıtları yeni sağ, sol, milliyetçi ve kökten dinci gruplardan oluşmaktadır. Üçüncü grubu, reformcular oluşturmaktadır. Bunlar, küresel kapitalizmin ve karşılıklı bağımlılığın artmasını kabul etmekle birlikte uluslararası ekonomik sistemin reforme edilerek sosyal refahın genişletilmesini istemektedirler. Son grupta bulunan, alternatif-küresel aktivistler küreselleşmeyi desteklememekle birlikte karşı da çıkmamaktadırlar. Temel istekleri; kendi hayatlarını oluşturmak, sosyal alana sahip olmak, organik besinlere erişmek ve marka isimlerinin kaldırılması olarak sıralanabilir.

Kaldor, yukarıdaki sınıflandırmayı desteklemekle birlikte ek bir tipoloji geliştirmiştir. O, ilk grubu “neo-liberal” versiyon olarak adlandırmaktadır. Bu grupta yer alan aktörler piyasa reformlarının kolaylaştırılmasını ve parlamenter demokrasinin işletilmesini talep etmektedir. Açık Toplum Vakfı gibi birçok sivil toplum kuruluşu bu grupta yer almaktadır. “Aktivist” kategorisinde yer alan örgütler, Küresel Adalet Hareketi örneğinde olduğu gibi belli konularda faaliyet yürüten ulus-ötesi ağlardır. “Post-modern” versiyon ise Müslüman toplumlarda devletin siyasi ve ekonomik gücünü kontrol ve frenleme amacıyla oluşturulan kurum ve hareketlerdir. Ortadoğu’da Müslüman Kardeşler hareketi bu gruba girmektedir (2003:590).

4. Küreselleşme ve Küresel Sivil Toplum İlişkisi

Dünyayı tek bir mekân olarak algılama ve küresel ilişkilerin oluşturulması, küresel sivil toplumun oluşmasının altında yatan temel faktörlerdir. Küresel sivil toplumun genel çerçevesini küresel düşünmek oluşturmaktadır. Küresel kapitalist sistem yeni fırsatlar sunmakla birlikte teknolojinin de yardımıyla küresel bağımlılığı da arttırmaktadır.

Chandhoke’a göre: “Siyasi alana nüfuz eden yeni bir olgu ile karşı karşıyayız: siber-alan aktivizmi. Bu aktivizm şekliyle, birbirini hiç tanımayan ve görmeyen grup üyeleri siber-alan aktivizmi ile önemli gördükleri konuları ele almaktadır. Enformasyona dayalı ağlar sayesinde ilgili örgütler mesela insan hakları konusunda bilgi paylaşımı yapabilmektedir” (2002:41).

Devletlerin güvenlik temelinde refah sağlamaya ilişkin sistemlerinin gerilemesi, küresel sivil topluma kalkınma ve yardımlar konusunda devlete baskı yapma imkânı sağlamaktadır. Ülke vatandaşları, küresel sivil toplum sayesinde sorunlarını dile getirme ve taleplerini sınır ötesine taşıma fırsatı bulurlar. Bu nedenle küreselleşme ile küresel

sivil toplum arasında güçlü bir ilişkinin mevcut olduğu ifade edilmektedir. Anheier ve arkadaşlarına göre, “Küresel sivil toplum hem küreselleşmeden beslenen hem de küreselleşmeye tepki gösteren bir olgudur” (2001:7).

Küresel sivil toplum belirtildiği üzere küreselleşme süreçleri ile beraber ortaya çıkmaktadır. Genel olarak görece küreselleşmiş örgütlerin birçoğu merkezi Avrupa’da yer almaktadır. Kapitalist ve dengesiz küreselleşme aynı zamanda reformcu küresel sivil toplum örgütlerinin tepkisini çekmektedir. Küresel kapitalizmin neden olduğu eşitsizlikler, bastırılmış kesimleri sosyal adaletsizliklere karşı küresel sivil toplum şemsiyesi altında mücadeleye zorlamaktadır. Bu noktada John Keane’in görüşlerine başvurmakta fayda vardır:

“Ford, Philip Morris gibi ekonomi devlerinin bütçesi Norveç, Yeni Zelanda gibi ülkelerin gayri safi milli hâsıllarını geçmektedir. Dahası ulus-ötesi yönetici sınıf olarak adlandırılan küçük elit, kabacısı burjuva kozmokrasisini oluşturan şirket yöneticileri, rock starları, gezgin avukatlar, Yukarı Doğu Manhattan’ın teraslarında yaşayan sakinler gelir ve refahlarından daha fazlasını ellerinde tutmaktadır. ...şimdi, bu burjuva kozmokrasisi, gücünü küresel olarak yoksullaşmanın refahlarını düşürdüğü kitleleri ezerek elde etmektedir. Piyasa karşıtı hükümetlerin ve ulus-ötesi piyasaların yeni formlarının oluşmasına rağmen bu küçük elit kesim güçlenmektedir” (Keane, 2001:14).

5. Küresel Sivil Toplumun İşlevleri

Küresel sivil toplumun en önemli işlevlerinden biri siyaseti ve siyasetçileri etkilemektir. Küreselleşme, bölgeselleşme, yerelleşme süreçlerini hızlandırırken devlet-altı ve devlet-üstü oluşumların önemini arttırmaktadır. Küresel sivil toplum örgütleri bu dinamiklerden faydalanarak örgütlenmeler aracılığıyla sosyal refah programlarına katkıda bulunmaktadır. Öte yandan bu oluşumlar karar alma süreçlerine çevresel problemlerde olduğu gibi aktif olarak katılmaktadır.

Küreselleşme, kurulu kimlik algılamalarını ve siyasetlerini değiştirmektedir. Küreselleşme süreçlerinden önce kolektif kimlikler ulus-devlet (ayrıntılı bilgi için bkz. Aslan: 2009) formatı içerisinde ifade edilmekteydi. Küreselleşme ulus-devletlerin rollerini aşındırarak ulus-ötesi örgütlenmeler ile insanları birleştirmekte ve etnik kimlik gibi mikro aidiyetlerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Küreselleşmenin yapı-bozucu etkileri ulus-devlet vatandaşlığını da sorgular hale getirmektedir. Özellikle feministler ve çevreciler ulus-devlet vatandaşlığını eleştirirken küreselleşmeyle birlikte “dünya vatandaşlığı” kavramı önem kazanmaktadır. Küresel sivil toplum aktivistleri, insan hakları, demokrasi ve çevresel sorunlar için dünya vatandaşlığı kapsamında faaliyetlerde bulunmaktadır (Scholte, 2000:179).

Küresel sivil toplum, tartışmalar ve müzakereler yoluyla siyasal katılım için yeni kanalları açmaktadır. Önceleri ulus-devletlerin tekelinde bulunan demokrasi ve katılım kavramları, küresel sivil toplumun yönetim, toplum ve vatandaşlık kavramlarını geliştirmesi sayesinde güçlenmektedir (Kaldor, 2003: 592).

Küresel sivil toplumun aktivist ve alternatifçi örgütleri neo-liberal politikaların etkilediği bir dünyada refah kavramını ön plana çıkarmaktadırlar. Gönüllü organizasyonlar, özellikle eğitim, sağlık ve konut gibi temel sorunlar konusunda devlet

ve piyasa uygulamalarına karşı alternatifler üretmeye çalışmaktadırlar. Bu anlamda az gelişmiş ülkelerde mikro krediler verilmesi ve üçüncü dünya ülkelerinde üretilen ürünlerde üretici haklarının gözetildiğini belirten logolar kullanılması bu alternatiflere örnek teşkil etmektedir.

Ayrıca küresel sivil toplum marjinalleşmiş ve yoksul kesimlere de fırsat sağlamaktadır. Küresel sivil toplum dışlanmış gruplar, kent yoksulları, kadınlar ve küçük üreticiler için bilgi ve deneyimlerin paylaşıldığı bir alan oluşturmaktadır. Bu alanda küresel boyutta kamuoylarını ilgilendiren tartışmalar yapılabilmektedir. Küresel alanda uygulanan yöntemler ile yoksulluğun azaltılması ve demokrasinin geliştirilmesi için alternatif planlar ve perspektifler geliştirilmektedir. Küresel sivil toplum şeffaflığı ve hesap verilebilirliği arttırdığından bilginin paylaşılması hızlanmakta ve finansal sorunlar daha bilinir hale gelmektedir. 1999 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne karşı yapılan "Seattle Ruhü" gösterileri, Live Aid konserleri ve Dünya Bankası'na karşı protestolar bunun tipik örnekleridir. Chandhoke bu durumu şöyle açıklamaktadır: Kitlesele protestolar, Dünya Ekonomik Forumu, IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü toplantılarının olağan bir parçası haline geldi. Örneğin, Temmuz 2005'te öfkeli küreselleşme karşıtları, G8'i yani zenginler kulübünü, Afrika'daki yoksulluğu gerekçe göstererek protesto etti. Diğer yandan Amerika'daki üniversitelerde de, üçüncü dünya ülkelerinden insanları ucuz işgücüsüyle çalıştıran Nike, Reebok, The Gap ve Disney gibi devler protesto edilmektedir (2005:40).

Küresel sivil toplumun diğer bir işlevi de meşruiyeti güçlendirmesidir. Günümüzde devlet üstü yönetim organlarının meşruiyet krizi içinde oldukları ileri sürülmektedir. Küresel sivil toplum örgütleri yaptıkları duyuru ve müzakere faaliyetleriyle bu meşruiyet krizlerini ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Böylece küresel sivil toplum diktatörlüklere karşı bir kontrol mekanizması işlevi görmektedir. Kaldor, küresel yönetişimin işlememesini şöyle değerlendirir:

"Savaş kavramı geleneksel devletlerin büyük yangınlarını ifade etmektedir. Savaş dili ve teröre karşı savaş, müzakereleri kesmekte ve farklı pozisyonları daraltmaktadır. Amerika'nın tek taraflı olarak Irak Savaşı'na girmesi küresel yönetişimin kurumları için ciddi krizlere neden olmuştur" (2003:591).

Meşruiyet kriziyle karşı karşıya kalan günümüz temsili demokrasileri, sivil toplumun güçlenmesi ve bu alanda ortaya çıkan kuruluşların toplumsal ve siyasal katılımcılığı artırması sayesinde bu krizlerle baş edebilmektedir. Serbest piyasanın dayatmalarına karşı çoğulcu bir yapı oluşturan sivil toplum kuruluşları farklı yaşam tarzlarının korunmasına yardımcı olmaktadır.

Küresel sivil toplum gruplarından bir kısmı sosyal birliktelikleri, refah programlarını, kamuoyu tartışmaları, şeffaf ve temsiliyetçi yönetim faaliyetleri ile sağlamaya çalışmakta ve böylece eşitsizlikleri ve dezavantajlı kesimlerin sorunlarını daha yakından görme fırsatını yakalamaktadır. Dolayısıyla sosyal entegrasyon ve çatışmaların azaltılması için küresel sivil toplum büyük bir rol oynamaktadır. Bunun yanında küresel sivil toplum örgütlerinin yetersiz fon ve ekipmanlara sahip olmasının doğal olarak maddi ve düşünsel kapasitelerini sınırlandırdığını da belirtmekte fayda vardır.

Küresel sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği organizasyonlar olarak nitelenen paralel zirvelerde (paralel summits) devletler ve iş örgütlerinden bağımsız olarak temel sorunlara alternatif yaklaşımlar ile çözüm bulunmaya çalışılmaktadır. İletişim teknolojilerinden faydalanarak kitleler mobilize edilmekte, konferanslar, gösteriler ve herkesin katılımına açık toplantılar düzenlenmektedir. Bu etkinliklerin ana temasını küreselleşme ve küresel haklar oluşturmaktadır. Katılımcıların ilgisinin her geçen yıl arttığı paralel zirvelere verilebilecek en iyi örnekler Dünya Sosyal Forumu ve barış zirveleridir. Pianta, paralel zirveler konusunda şöyle demektedir:

“Temel ve spesifik amaçları ile başlamak gerekirse paralel toplantılar, küresel doğanın problemlerini gündeme getirmekte, enformasyon ağları oluşturmakta, hareketler düzenlenmekte, ulusal sınırların dışında çözüm önerileri getirmekte ve ulus-üstü güçler ile etkileşime geçerek orijinal metotlar geliştirmektedir” (2001:171).

Geniş uluslararası organizasyon ağları, güçlü siyasi ittifaklar ve kitlesel geniş katılımlar paralel zirvelerin avantajları olarak gösterilmektedir. Zayıf politik mesajlar, organizatörler arası bölünmeler şeffaflığın oturmamış olması da paralel zirvelerin dezavantajlarını oluşturmaktadır (Pianta, 2001:191).

6. Küresel Sivil Toplumun Eksiklikleri ve Yapılan Eleştiriler

Küreselleşme ile birlikte güçlenen neo-liberal ideoloji, devletin, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik de dâhil pek çok alandaki işlevini STK'lara ya da piyasaya bırakma anlayışını vurgulamıştır (Talas, 2011:395). Bu değişim sürecinde, STK, uluslararası kuruluş ve hükümetlerin resmi belgelerinde doğal bir 'ortak' olarak lanse edilmiş ve liberal ideolojinin, Batı'da ve Batı dışı toplumlarda istikrarlı bir biçimde korunmasında tampon bir rol oynamışlardır (Yıldız, 2007:273-274).

Böylece Batılı devletlerin çok uluslu şirketleri ve ulus üstü örgütleri, hedef seçilen ülkede STK oluşturmakta ya da mevcutları kendine göre yönlendirmektedirler. Bu STK'nın üyeleri, kamuoyu odakları ve medya mensupları Batılı ülkelerde demokrasi, insan hakları, sivil toplum ve ekonomik gelişme konularında eğitilmektedirler (Talas, 2011:397; Ateş & Uysal, 2006:71). Ulus ötesi STK'lara kaynak sağlayan Batılı kuruluşların siyasal ve kültürel etkilerinden dolayı bu örgütlerin güçlü Batılı devletlerin kontrolünde oldukları suçlamasıyla yerel etkinlikleri sınırlı kalmaktadır. Özellikle özgürlük söylemiyle yaygınlaştırılmaya çalışılan değerler bütününe küresel kapitalizme hizmet ediyor görünmesi STK'ların sermayeden bağımsızlığının sorgulanmasına neden olmaktadır (Ateş & Uysal, 2006:64-65).

Ayrıca, dünyadaki mevcut kuvvet ve kaynak dağılımındaki dengesizlik dikkate alındığında, küresel STK'ların büyük çoğunluğunun Batı'da kurulmuş veya Batılılar tarafından desteklenen örgütler olmasından dolayı, dünya yurttaşlarının büyük çoğunluğunun bu örgütlerin özneleri olmalarından çok nesnelere olarak kavramsallaştırıldığı (Tosun, 2003:70) ileri sürülmektedir. Küreselleşmenin önemli aktörlerinden olan STK'ların, küreselleşmenin alanını genişletmek isteyen küresel güçler tarafından kullanılmasını engellemek gerekmektedir. Bu anlamda Batılı güçlerin oryantalist bir bakışla dillendirdikleri nüfusun azaltılması ve dünyayı kirleten sanayileşme olgusuna uzak durulması yönünde (ki Batılı toplumlar nüfuslarını arttırmaya ve sanayileşmeye hızla devam ederken) STK'lara yaptıkları tavsiyeler konusunda da dikkatli olunmalıdır.

Sivil toplumun kazanmış olduğu bu küresel boyut hem pozitif hem de negatif etkilere yol açmaktadır. Küresel boyutta gelişen sivil toplumun yerel düzeyde demokrasi ve özgürlüklerin gelişmesine katkıda bulunması, pozitif yönüne işaret etmektedir. Fakat ekonomik faaliyetlerde maliyeti artırıcı unsur olarak gördükleri ulus-devleti yıpratmak amacıyla olan uluslararası sermayenin, finansal destek sağlayarak STK'ları bu şekilde araçsallaştırması küreselleşmenin negatif boyutu olarak görülmektedir. Bu durumun üstesinden gelmek için başlıca iki yol önerilmektedir: ilkin, artık küreselleşme karşıtı ya da yandaşı olmak gibi kısır tartışmaları bir kenara bırakıp, kaçınılması güç olan bu süreci insanlık lehine çevirmeye çalışmak, ikincisi ise STK'lara, küreselleşme sayesinde, demokratikleşme ve ekonomik kalkınmaya yarayacak bir bilinç aşılmasıdır (Arslaner & Hamdemir, 2007:21). Öte yandan demokrasi, küresel STK'ların temel talepleri arasında yer almakla birlikte bu kuruluşların içyapılarında demokratik olmayan uygulamalara rastlamak mümkündür. Adil yöntemlerin ve fırsat eşitliğinin olmadığı bu tür örgütlerin yönetim ve karar alma süreçlerinde doğal olarak sınırlı katılım söz konusu olmaktadır.

Diğer sosyal olgular gibi küresel sivil toplum olgusunun da mükemmel olmadığı iddia edilmektedir. Küresel sivil toplumda sosyal refahı olumsuz etkileyecek sınır aşan suç şebekeleri (mafya yapılanmaları), ırkçılar, ultra-milliyetçiler ve şiddete eğilimli gruplar gibi negatif oluşumlar barınabilmektedir. Bu da küresel STK'ların kampanya ve faaliyetlerinde daha dikkatli olmalarını gerektirmektedir.

Küresel sivil toplumun temsil konusunda da eksiklikleri olduğu söylenebilir. Gelişmekte olan ülkelerdeki STK'lar temsiliyet açısından gelişmiş ülkelerdeki küresel STK'lara göre daha dezavantajlı durumdadırlar (Uluslararası Çalışma Ofisi Raporu, 2006:127).

Küresel sivil toplumla ilgili iki temel eleştiri söz konusudur. Birincisi, uluslar arası STK'ların temsil, hesap verme veya uluslar arası siyasi eşitlik yönündeki eylemleri sorgulanmaksızın bu örgütlerin dünya çapındaki demokratikleşmeye destek olabileceklerinin düşünülmesidir. İkincisi, devletin dışında aracı kurumlara vurgu yapılmasına rağmen, küresel sivil toplumla ilgili birçok görüş sonuçta, küresel sivil toplumdaki eylemleri haklar mücadelesine indirgeyerek devletçi söylemi yeniden üretmektedir. Bu anlamda küresel sivil topluma koşulsuz destek onun içerdiği anti-demokratik unsurları görmezden gelmeye sebep olabilmektedir (Tosun, 2003:68-69).

Küresel sivil toplum aktivistlerinin çoğunlukla dünyanın gelişmiş kuzey bölgelerinden gelen Yahudi-Hıristiyan geleneğine tabi üyeleri eğitilmiş, kentli, İngilizce konuşabilen ve yüksek gelirli profesyonellerden oluşmaktadır. 1990'lardan sonra, temsil, katılım ve sınıf ayrımını ortadan kaldırmak ve Kuzeyle Güney arasındaki diyalogu pekiştirmek için girişimler hızlanmıştır (Scholte, 2000:197). Bu sorunlar için Chandhoke'ın değerlendirmesi şöyledir:

“Küresel sivil toplum için temsil konusu tartışmalarımızın eksenini oluşturmaktadır. Çünkü Güney'in çıkar ve ihtiyaçlarını temsil eden etkili ve görüşü olan örgütlenmeler Batı'da yer almaktadır. Kültürel determinizme kaçmadan şunu ifade etmek gerekir. Aktörlerin siyasetleri genellikle buldukları yer ile angaje olmaktadır. Bunun için demokratlar şu anlamlı soruları sorma hakkını kendilerinde görmektedir:

Gündemler oluşturulurken kimler bilgilendiriliyor? Ne zaman ve nasıl bilgilendiriliyor?" (2005:362).

Sonuç olarak gelişmekte olan ülkelerin STK'larının çok taraflı sistemle daha fazla etkileşime girerek küresel sivil toplum ağları içindeki temsilinin artırılması gerektiği (Uluslararası Çalışma Ofisi Raporu, 2006:149) söylenebilir.

7. Sonuç ve Değerlendirme

Küresel sivil toplum, devlet-merkezli yani ulus devlet sınırları içinde ortaya çıkan sivil toplumun aksine küreselleşmenin birçok boyutundan etkilenmektedir. Küreselleşmenin nimetlerinden faydalanan küresel sivil toplum yerel problemleri küresel gündeme taşıyabilmektedir. Bu aşağıdan yukarıya küreselleşme post-modern bir durum olarak nitelendirilebilir. Küresel sivil toplumun siyasi, ekonomik ve sosyal küreselleşmelerin bir ürünü olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Küresel sivil toplum kuruluşları küreselleşmeye karşı tutumlarına göre farklılaşmaktadır. Bu nedenle küresel örgütlenmeleri kategorik olarak belli ayrımlara tutmak yerinde olacaktır. Bu çalışma alternatif ve reformcu küresel sivil toplum kategorisi başta olmak üzere küresel sivil toplum içerisindeki çeşitliliğe vurgu yapmıştır.

Memnuniyetsiz kesimler, politikalara küresel olarak organize edilmiş gösteri, toplantı ve kampanyalar ile tepkilerini göstermektedirler. Adaletsiz ve dengesiz refah dağılımı kitlelerin muhalefetlerini arttırmaktadır. Küreselleşmenin amorf ve eklektik tezahürleri ulus-devletleri egemenlik konusunda yetersiz kılmaktadır. En iyi örneği *Arap Baharı*'nda görülen demokrasi ve refah talepleri Tunus'ta başlamış, teknolojinin de kullanılmasıyla dalga dalga yayılarak tüm Ortadoğu'yu etki altına almıştır. Yerel ve bölgesel olarak görülebilecek bu olaylar küresel sivil toplumun nüvelerini barındırmaktadır.

Küresel sivil toplum siyasal otorite bağlamında post-egemenlik siyasetlerini etkili kılmakta ve küresel yönetim kavramı siyasette ve ekonomide etkili olmaktadır. Yine çalışmada belirtildiği gibi küresel sivil toplum bütünüyle mükemmel bir durum da değildir. İçerisinde baskıcı, hiyerarşik ve bürokratik özellikleri taşıyabilmektedir. Temsil ve şeffaflık küresel sivil toplum ile ilgili temel sorunlardandır. Küresel sivil toplum talepleri farklı şekillerde ifade ederek sorunlara yeni yaklaşımlar getirmektedir. İnsanoğlu çoğu zaman yeni ve alternatif düşünce yolları için zaman ayırarak küresel sivil toplum benzeri oluşumlara doğrudan veya dolaylı olarak katkılarda bulunmaktadır.

Kaynakça

- Anheier, H., Glasius, M., & Kaldor, M. (2001). Introducing global civil society. In H. Anheier, M. Glasius and Mary Kaldor (Eds.), *LSE Global Civil Society Yearbook*. London: Oxford University Press.
- Arslaner N., & Hamdemir, B. (2007). Küreselleşmenin sivil toplum siyaseti. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 12-23.
- Aslan, S. (2009). Küreselleşmenin ulus devletlere etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 289-296.

- Aslan, S. (2010). Sivil toplum ve demokrasi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 357-374.
- Ateş, D., & Uysal, A. (2006). Merkez-dışı ülkelerdeki ulus ötesi sivil toplum kuruluşları (stk): Dış politika, finansman ve meşruiyet. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 63-86.
- Ateş, H., & Nohutçu, A. (2008). Kamu hizmeti sunumunda gönüllü kuruluşlar ve devlet. *S.Ü. İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 245-276.
- Batliwala, S. (2002). Grassroots movements as transnational actors: Implications for global civil society. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 13(4).
- Biber, A. (2009). Türkiye’de sivil alanın darlığının tarihsel nedenleri üzerine bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3), 27-42.
- Chandhoke, N. (2005). How global is global civil society? *Journal of World-Systems Research*, 11.
- Chandhoke, N. What the hell is civil society? Retrieved 15 December, 2011, from, www.opendemocracy.net
- Chandhoke, N. (2002) The limits of global civil society? In H. Anheier, M. Glasius and M. Kaldor (Eds.), *LSE Global Civil Society Yearbook 2002*. London: Oxford University Press.
- Doğan, İ. (2002). *Özgürlükçü ve totaliter düşünce geleneğinde sivil toplum*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Halliday, F. (2000). Global governance: Prospects and problems. *Citizenship Studies*, 4(1).
- Kaldor, M. (2003). The idea of global civil society. *International Affairs*, 79(3).
- Keane, J. (2001). Global civil society?. In H. Anheier, M. Glasius and M. Kaldor (Eds.), *LSE Global Civil Society Yearbook 2001*. London: Oxford University Press.
- Pianta, M. (2001). Parallel summits of global civil society. In H. Anheier, M. Glasius and M. Kaldor (Eds.), *Global Civil Society Yearbook 2001*. London: Oxford University Press.
- Scholte, J. A. (2000). Global civil society. In Ngaire Woods (Eds.) *Political Economy of Globalization* (pp. 192-207). Palgrave Macmillan.
- Talas, M. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *TÜBAR*, XXIX.
- Tamer, M. G. (2010). Tarihsel süreçte sivil toplum. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1), 89-105.
- Tosun, G. E. (2003). Global sivil toplum, siyaset ve yurttaşlık. *Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi*, 1(4), 59-73.

- UÇO. (2006). Adil bir küreselleşme, herkes için fırsatlar yaratılması. *Uluslararası Çalışma Ofisi Raporu*, Ankara.
- Yıldız, Ö. (2007). Küresel sivil toplumun paradoksları. *Sosyoloji Dergisi*, Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı.